

บทคัดย่อ

ตำนานพระยาเจือง หรือเรียกชื่อทางบาลีว่า ทูตยวังสะมาลินี แต่โดยพระพุทธรโฆษาจารย์ราว พ.ศ.1661 ต้นฉบับโบราณมีทั้งหมด 11 ผูก โดยนำมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ในเอกสารเล่มแรกนี้มีจำนวน 5 ผูก โดยมีเนื้อความสรุปได้ดังนี้

ผูกที่หนึ่ง กล่าวว่พระยาเจืองเป็นโอรสของพระยาจอมราช แห่งเมืองไชยนคร หรือเมืองข้าชาย พระมารดานามว่านางจอมเมือง พระยาเจืองมีพระเชษฐาพระองค์หนึ่งซึ่งต่อมาพระราชบิดาได้แต่งตั้งให้ปกครองเมืองข้าชาย และแต่งตั้งให้พระยาเจืองหรือ พระยายี่เจืองรร เป็นอุปราชแสนเมือง พระยาเจืองทรงมีช้างคู่บารมีมีชื่อช้างพานคำ มีพระสหายชื่อ แองคอร มีพระเจ้าลุงชื่อพระยาซิม ปกครองเมืองเงินยาง ซึ่งพระเจ้าลุงมีธิดาสองพระองค์คือ นางองคามเมือง และนางอามกายจันหอม และมีพระเจ้าป่าปกครองเมืองเชียงเครือ มีธิดาชื่อนางอมมวร ซึ่งต่อมาได้เป็นพระชายาของพระยาเจือง

ผูกที่สอง มีเมืองอยู่เมืองหนึ่งคือเมืองปะกัน (แกว) มีพระยาปกครองชื่อพระยาควา ซึ่งธิดาชื่อ นางอกแก้ว (อุกแก้ว) พระยาความีพระเจ้าหลานชื่อ แองกา เป็นเจ้าเมืองยอดน้ำโรงหิน แองกาเป็นคนหนุ่มต้องการจะสมรสกับธิดาของพระยาซิมเมืองเงินยาง ได้จัดส่งเครื่องบรรณาการมาถวายและสู่ขอธิดาพระยาซิมถึงสามครั้ง แต่พระยาซิมปฏิเสธ ทำให้พระยาควาและแองกาไม่พอใจมาก ในราว พ.ศ. 1684 พระยาควาและแองกายกกองทัพมาตีเมืองเงินยางของพระยาซิม เมืองเงินยางจึงได้ไปขอความช่วยเหลือจากพระยาเจืองให้มาช่วยทำศึกสงครามครั้งนี้

ผูกที่สาม พระยาเจืองได้ไปช่วยพระยาซิมผู้เป็นลุงของตนทำศึกสงคราม ได้ไปเมืองเชียงเครือเพื่อแจ้งข่าวแก่นางอมมวรชยาให้ทราบ ทางด้านเมืองเชียงเครือได้ทำพิธีสู่ขวัญพระยาเจือง และสนับสนุนทางด้านกองทัพช่วยพระยาเจืองรบด้วยโดยมอบช้าง ม้า ดาบ อย่างละ 20 และไพร่พลอีก 51,000 คนแล้วเดินทางไปเมืองเงินยาง

ผูกที่สี่ เมื่อไปถึงเมืองเงินยางแล้วพระยาเจืองให้เสนาเดินทางล่วงหน้าไปแจ้งให้พระยาซิมทราบ การเสด็จมาของพระองค์ พระยาลุงซิมได้ให้การต้อนรับอย่างดี ในการทำสงครามครั้งนี้พระยาเจืองได้จัดกองทัพเป็นสี่เหล่าคือ เสนาช้าง เสนาม้า เสนารถ และพลเดินเท้า ด้านการแต่งตัวได้กำหนดให้ทั้งสี่หมู่แต่งตั้งต่งสีกัน โดยให้สวมเสื้อผ้าและหมวกสีเขียว สีเหลือง แดง และขาว ตามลำดับ พระยาเจืองได้ทรงเครื่องอย่างงดงามในการออกศึกครั้งนี้ ในการทำศึกผลปรากฏว่าพระยาควาปราชัย พระยาควาและสิ้นพระชีวิตในสงคราม

ผู้ที่ห้า พระยาเจืองไม่ได้ฆ่าเองกาผู้เป็นหลานของพระยาควา แต่ได้ให้เองกาคืนน้ำสาบาน และถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระองค์ แล้วทรงให้เองกาไปปกครองเมืองเดิมเพื่อเป็นการตอบแทนพระยาเจืองในการทำศึกสงครามครั้งนี้พระยาซิมได้ยกนางอามคายจันหอมให้เป็นชายาของพระยาเจือง และมีการเฉลิมฉลองชัยชนะในเมืองเงินยาง ต่อมาพระยาเจืองได้เดินทางเงินยางไปเมืองประกัน เดินทางผ่านแม่น้ำโขงไปพบพวกข้าหรือทมิฬะคนพวกนี้ได้ถวายเครื่องบรรณาการพระยาเจือง พระองค์ถือว่าข้าทั้งหลายเป็นกำลังของพระองค์